

ЗАВДАННЯ ТА ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗАПАСІВ

Висвітлено завдання та значення системи внутрішньогосподарського контролю в забезпеченні раціонального використання запасів підприємства, охарактеризовано теоретичні основи й проблеми його організації

Вступ. Конкурентне середовище вимагає від суб'єктів господарювання целюлозно-паперової промисловості пошуку внутрішніх резервів підвищення ефективності діяльності. Можливості виявлення таких резервів можуть бути забезпечені завдяки розвитку системи внутрішнього контролю за використанням ресурсів підприємства.

Від рівня забезпеченості підприємства матеріальними запасами залежить випуск готової продукції, а від їх якості – конкурентоздатність готової продукції. Внутрішньогосподарський контроль з цією метою повинен забезпечити таку інформацію: точну величину надходження, вибуття і переміщення запасів; своєчасне та правильне відображення усіх операцій в облікових регістрах; рівень забезпеченості виробництва запасами та ін.

Постановка проблеми. У виявленні і попередженні нестач і розкрадань значна роль належить внутрішньогосподарському контролю. По суті, близько 90 % нестач і розкрадань на підприємствах виявляється інвентаризаціями, проведеними безпосередньо їх працівниками. Поряд із цим (у процесі здійснення внутрішньогосподарського контролю) виявляється близько 50 % непродуктивних витрат і втрат. Тому з метою забезпечення збереження майна, своєчасного попередження нестач, розтрат і непродуктивних витрат потрібно, насамперед, забезпечити ефективність внутрішньогосподарського контролю. Функції ці повинні здійснювати керівники і фахівці структурних підрозділів

підприємств і працівники бухгалтерій при виконанні своїх функціональних обов'язків. Деякі недоліки практики здійснення такого контролю викликані тим, що методичні прийоми його практично не розроблені. У результаті внутрішньогосподарський контроль відданий на відкуп інтуїції та досвіду фахівців, які здійснюють контрольні функції на свій розсуд, адже практично відсутні необхідні методичні вказівки щодо здійснення внутрішньогосподарського контролю. У зв'язку з цим контроль проводять (рідко і формально) лише після вчинення операцій, як правило, у період подання документів до бухгалтерії.

Інтерес до питань забезпечення раціонального використання запасів в сучасних умовах пов'язаний, перш за все, зі зростанням рівня витрат на виробництво продукції та обмеженістю і зменшенням ресурсів у співвідношенні зі швидко зростаючими потребами суспільства в продукції целюлозно-паперової промисловості.

Актуальність питань оптимізації структури та обсягів запасів сировини, матеріалів та інших цінностей, необхідних для даної галузі зумовлена тим, що задачі, обсяг і характер виробництва з різних об'єктивних причин постійно змінюються, що потребує прийняття рішень щодо перерозподілу ресурсного потенціалу та забезпечення його раціонального використання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Огляд літературних джерел показує, що питання методики та організації контролю в

різних аспектах висвітлюють автори: І.А. Білобжецький, М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валусь, П.Т. Ворончук, А.М. Герасимович, Є.П. Дедков, Р.Т. Джога, В.П. Завгородній, Л.М. Кіндрацька, М.В. Кужельний, А.М. Кузьмінський, В.М. Онищук, Є.В. Мних, М.С. Пушкар, В.С. Рудницький, В.В. Сопко, Б.Ф. Усач, В.О. Шевчук, М.М. Каленський, В.І. Крисюк, Н.С. Вітвицька, І.Ю. Чумакова, М.М. Коцупатрий, М.Т. Сенченко, М.В. Романів та ряд інших. Проте незважаючи на значний інтерес до проблематики даної теми та наявність ряду досліджень, необхідність розробки в Україні основ організації і методики внутрішньогосподарського контролю запасів, особливо у такій матеріаломісткій галузі як целюлозно-паперова, продовжує бути актуальною.

Викладення основного матеріалу.

Ефективність та якість роботи підприємств целюлозно-паперової галузі може бути підвищена лише в результаті систематичного й глибокого аналізу та контролю за використанням матеріальних ресурсів, однією з найбільш вагомих складових яких є запаси.

Дослідження економічної літератури та практики підприємств целюлозно-паперової промисловості свідчить про недостатність теоретичного й економічного обґрунтування доцільності впровадження системи внутрішньогосподарського контролю за використанням запасів, визначення його ролі та сутності.

Внутрішньогосподарський (внутрішній) управлінський контроль безперечно є ефективним засобом управління ними. Він покликаний стати основним важелем забезпечення збереження запасів на всіх етапах їх руху.

Виходячи з цього, доцільно визначити основні цілі даного виду контролю. Основні з них це:

1. Забезпечення збереження запасів впродовж усього процесу кругообігу, включаючи постачання й закінчуючи відвантаженням готової продукції.

2. Виявлення в системі обліку та управління запасами вад, ризиків, що можуть мати негативні наслідки для економіки підприємства.

3. Загальна оцінка ефективності всієї системи управління малоцінними і швидкозношуваними предметами, в тому числі систем управління підприємством;

4. Визначення заходів внутрішнього контролю та інших механізмів, які б запобігали виникненню негативних наслідків в процесі збереження та використання запасів.

5. Внесення рекомендацій щодо вдосконалення системи обліку та управління запасами.

Є.А. Кочерін, зосереджуючи особливу увагу на ролі контролю в системі управління, зазначав, що він може розглядатися в трьох основних аспектах:

– як систематична та конструктивна діяльність керівників, органів управління (тобто контроль як діяльність)

– як кінцева стадія процесу управління;

– як невід’ємна складова процесу прийняття та реалізації управлінських рішень [3, с. 13].

На наш погляд, управління запасами здійснюється за множиною підсистем різного рівня структурної організації, яка охоплює широке коло питань, включаючи облік. Власне у зв’язку з цим для досягнення цілей контролю, цю систему доцільно розглядати й досліджувати за такими основними структурними напрямками:

– організаційним, що охоплює політику постачання, оприбуткування запасів, їх зберігання та руху;

– обліковим, що забезпечує аналітичний облік поставок, розрахунки з постачальниками, облік наявності та руху запасів;

– контрольним, що передбачає процедуру внутрішнього контролю наявності та руху запасів;

– аналітичним, що передбачає проведення розрахунків оптимізації рівня запасів і їх раціонального використання.

Більшість науковців [1, 2, 3, 4, 5, 6] цілком справедливо вважають, що внутрішньогосподарський контроль здійснюється в процесі господарської діяльності та має важливе значення в забезпеченні збереження майна. Майже всі нестачі і розкрадання цінностей виявляються інвентаризаціями і перевітками, що проводяться працівниками підприємств.

Запаси – це цінності, які відіграють ключову роль в процесі виробництва. Відповідно до цього, основними задачами внутрішньогосподарського контролю запасів є мінімізація їх витрат і забезпечення ефективності взаємодії з відповідними службами підприємства.

Одним з першочергових завдань системи внутрішньогосподарського контролю є посилення поточний контроль із боку керівників і спеціалістів різних підрозділів підприємств, а також працівників бухгалтерського обліку. Контроль, який здійснюється в процесі господарської діяльності, найбільш оперативний та дієвий. Він являє собою систематичне й активне спостереження за операціями і процесами та здійснюється відповідно до заданих системою управління критеріїв. Однією з проблем при здійсненні внутрішньогосподарського контролю за переміщенням цінностей на окремих об'єктах підприємства є те, що керівники окремих структурних підрозділів іноді не вникають у суть і не володіють методикою контролю, що призводить до зниження його ефективності. Крім того, контроль поточної господарської діяльності часто здійснюється розрізнено. Мається на увазі те, що контрольні дії ревізорів, економістів, технологів та інших спеціалістів не завжди здійснюються комплексно, спільними зусиллями.

Поєднання зусиль фахівців з питань контролю вимагає здійснення процесів його планування на підприємстві. Можна вважати, що внутрішньогосподарський контроль – невід'ємна частина оперативного планування

і, на нашу думку, є його обов'язковим продовженням. Роль оперативного контролю, полягає не лише в перевірці виконання планових завдань, розрахунку техніко-економічних показників або інших параметрів виробничої діяльності підприємства, його структурних підрозділів і окремих працівників, але і у встановленні причин відхилень від планових розрахунків, виявленні резервів виробництва, підготовці оперативних рішень, спрямованих на регулювання виробничого процесу з урахуванням виявлених відхилень. Таким чином, оперативне планування і оперативний контроль в своїй єдності є важливим і дієвим інструментом підвищення ефективності виробництва. Слід мати на увазі, що таким інструментом вони є тільки в тому випадку, коли мають надійну базу планування, котра відповідає організації виробництва, його характеру і специфічним особливостям.

В умовах целюлозно-паперового виробництва, що характеризується обов'язковою послідовністю технологічних процесів, механічної і хімічної переробки деревини і устаткуванням великої одиничної потужності, оперативно-календарне планування контролю особливо актуальне.

На наш погляд, зміст оперативно-календарного планування з метою контролю повинен включати:

– розробку календарних графіків контролю випуску целюлозно-паперової продукції (виконання робіт), що встановлюють планові завдання на кожен добу роботи підприємства з урахуванням забезпечення рівномірного, безперервного і повного завантаження устаткування;

– розробку календарних графіків контролю випуску продукції (виконання робіт) за структурними підрозділами і виробничими ланками підприємства (цехами, ділянками, змінами, бригадами, робочими місцями), що забезпечують їх взаємопов'язану діяльність виходячи з календарного плану-графіка роботи всього підприємства;

– розробку графіка контролю матеріально-технічного забезпечення виробництва з урахуванням календарних графіків роботи всього підприємства і його структурних підрозділів;

– розробку календарних графіків контролю відвантаження готової продукції по споживачах, пунктах призначення, видах транспорту з урахуванням максимального скорочення часу обороту оборотних коштів підприємства і т.д.

Для підвищення оперативності внутрішньогосподарського контролю на підприємствах важливе значення мають правильна організація кількісно-сумового обліку цінностей у місцях зберігання продукції, раціональне здійснення операцій під час надходження і реалізації продукції, ефективного використання коштів. Для цього контролерам необхідно мати ґрунтовні знання суті й змісту господарських операцій, вміти аналізувати їх і впливати на процеси, що відбуваються. У даному випадку важливо правильно визначити функціональні обов'язки та права внутрішніх контролерів, встановити їх ієрархічну підпорядкованість і максимально мінімізувати її до розумних і зважених меж.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Визначені аспекти, маючи в основному теоретичне значення, у випадку застосування в практичній діяльності підприємств целюлозно-паперової промисловості дозволять сформувати дійсно дієву систему оптимізації матеріальних запасів, а внутрішньогосподарський контроль (в т. ч.

оперативний) дозволить своєчасно встановити відхилення, що виникли в ході виробництва від заданих показників, виявити причини, що зумовили ці відхилення, зібрати і передати у відповідні рівні управління більш повну інформацію про хід виконання виробничої програми і, тим самим, забезпечить можливість розробки заходів, спрямованих на усунення недоліків, або їх попередження.

Список використаної літератури:

1. *Билуха Н.Т.* Теория финансово-хозяйственного контроля и аудита: Учебник. – К.: Влад и Влада, 1996, – 320 с.
2. *Бурцев В.В.* Внутренний контроль в организации: методологические и практические аспекты // Аудиторские ведомости. – 2002. – № 5 – С. 41-51.
3. *Кочерин Е.А.* Контроль в системе управления социалистическим производством – М.: Экономика, 1982. – 216 с.
4. *Нападовська Л.В.* Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці: Монографія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 224 с.
5. *Сопко В.В.* Бухгалтерський облік, контроль, аналіз та аудит // Аудитор України. – 2005. – № 18. – С. 3-13.

ЛЮБЕЗНА Ірина Василівна – аспірантка кафедри обліку, ревізії і аудиту Тернопільського національного економічного університету